

ΠΟΛ ΤΑΦ

— Πώς να —

ΜΕΓΑΛΩΣΕΤΕ ΣΩΣΤΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Συμβουλές για να είναι πετυχημένα
κι ευτυχημένα στη ζωή τους

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: HOW CHILDREN SUCCEED
Από τις Εκδόσεις Houghton Mifflin Harcourt, Νέα Υόρκη 2012

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ:

Πώς να μεγαλώσετε σωστά τα παιδιά σας

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Paul Tough

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ελένη Δασκαλάκη

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Αργυρώ Μαντόγλου

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Θοδωρής Πιτσιρίκος

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Άγγελος Ελεύθερος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ηλιόπουλος Θ. – Ροδόπουλος Π. Ο.Ε.

© Paul Tough, 2012

© Εικόνες εξωφύλλου: Advent, Trendywest/www.shutterstock.com

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2013

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2013

ISBN 978-618-01-0113-3

Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

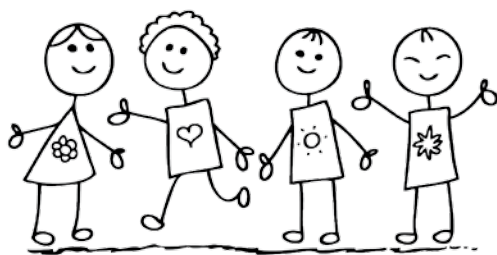
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοΐου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

ΠΟΛ ΤΑΦ

Πώς να
ΜΕΓΑΛΩΣΕΤΕ
ΣΩΣΤΑ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Συμβουλές για να είναι πετυχημένα
κι ευτυχιομένα στη ζωή τους

Μετάφραση:
Ελένη Δασκαλάκη

*Για τον Έλινγκτον, που προτιμά τα βιβλία
για τα ανατρεπόμενα φορητά*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το καλοκαίρι του 2009, μια-δυο εβδομάδες μετά τη γέννηση του γιου μου Έλινγκτον, πέρασα την ημέρα σε μία τάξη προνηπίου κάποιας μικρής πόλης στο Νιου Τζέρσι. Τα δύο γεγονότα ήταν άσχετα μεταξύ τους – επισκεπτόμουν την αίθουσα 140 στο Νηπιαγωγείο Ρεντ Μπανκ όχι για να αξιολογήσω το μάθημα ως νέος γονιός, αλλά για να προσπαθήσω να το κατανοήσω ως δημοσιογράφος. Με την πρώτη ματιά, η τάξη έμοιαζε εντελώς συνηθισμένη. Οι τοίχοι από γκρίζα τούβλα ήταν βαμμένοι σ' ένα χαρωπό κίτρινο· μία αμερικανική σημαία βρισκόταν πλάι στον λευκό πίνακα. Τριγύρω στο δωμάτιο, τετράχρονα απασχολούνταν με τη συνηθισμένη διασκέδαση των μαθητών του προνηπίου: έχτιζαν πύργους από Lego, οδηγούσαν φορτηγάκια μέσα σε δοχεία με άμμο και έφτιαχναν παζλ. Καθώς όμως προχωρούσε η ημέρα, συνειδητοποίησα πως αυτό που συνέβαινε στην αίθουσα 140 ήταν στην πραγματικότητα αρκετά ασυνήθιστο, τόσο με εμφανείς όσο και με πιο δυσδιάκριτους τρόπους. Για αρχή, οι μαθητές ήταν εξαιρετικά ήρεμοι και πειθαρχημένοι. Δεν υπήρχαν δάκρυα εκείνη την ημέρα, ούτε εκρήξεις, ούτε πείσματα, ούτε καβγάδες. Παραδόξως, ωστόσο, η δασκάλα, μία νεαρή μελαχρινή γυναίκα, η Δεσποινίς Λεονάρντο, δεν έμοιαζε να δυσκολεύεται στο να επιβάλλει την τάξη, ή έστω να καθοδηγεί τη συμπεριφορά των παιδιών με κάποιον εμφανή τρόπο. Δεν υπήρχαν επιπλήξεις, ούτε χρυσά αστέρια, ούτε διαλείμματα από το παιχνίδι, ούτε «μου αρέσει ο τρόπος που προσέχει η Κέλιαν!» – για την ακρίβεια, ούτε κάποια ανταμοιβή για την καλή συμπεριφορά, ούτε κάποια τιμωρία για την κακή.

Οι μαθητές της αίθουσας 140 ήταν ενταγμένοι σ' ένα πρόγραμμα που ονομάζεται Εργαλεία του Νου*, ένα σχετικά καινούργιο πρόγραμμα νηπιαγωγείου και προνηπίου το οποίο δημιουργήθηκε από δύο παιδαγωγούς στο Ντένβερ και βασίστηκε σε μία ανορθόδοξη θεωρία για την ανάπτυξη του παιδιού. Οι περισσότερες τάξεις για νήπια στις Ηνωμένες Πολιτείες σήμερα είναι σχεδιασμένες ώστε να αναπτύξουν ένα σύνολο συγκεκριμένων προακαδημαϊκών δεξιοτήτων, κυρίως σχετικά με την αποκωδικοποίηση κειμένου και το χειρισμό αριθμών. Τα Εργαλεία του Νου, αντίθετα, δεν εστιάζουν τόσο στις ικανότητες ανάγνωσης και αριθμητικής. Αντίθετα, όλες οι παρεμβάσεις τους στοχεύουν στο να βοηθήσουν τα παιδιά να μάθουν ένα διαφορετικό είδος δεξιότητας: να ελέγχουν τις παρορμήσεις τους, να μένουν εστιασμένοι σε αυτό με το οποίο ασχολούνται κάθε φορά, να αποφεύγουν τους περισπασμούς και τις διανοητικές παγίδες, να διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους, να οργανώνουν τις σκέψεις τους. Οι ιδρυτές των Εργαλείων του Νου πιστεύουν πως εκείνες οι ικανότητες, οι οποίες ομαδοποιούνται κάτω από τον τίτλο *αυτο-ρύθμιση*, θα συμβάλουν περισσότερο στο να οδηγήσουν σε θετικά αποτελέσματα για τους μαθητές τους, στην πρώτη τάξη και στη συνέχεια, παρά η παραδοσιακή λίστα των προακαδημαϊκών ικανοτήτων.

Οι μαθητές των Εργαλείων του Νου διδάσκονται μία ποικιλία στρατηγικών, κόλπων και συνηθειών που μπορούν να αναπτύξουν ώστε να διατηρούν το μυαλό τους υπό έλεγχο. Μαθαίνουν να χρησιμοποιούν την «ιδιωτική ομιλία»: μιλούν στον εαυτό τους καθώς εκτελούν ένα δύσκολο έργο (όπως, για παράδειγμα, καθώς σχηματίζουν το γράμμα *W*), για να τους βοηθήσει να θυμούνται ποιο βήμα ακολουθεί στη συνέχεια (*κάτω, επάνω,*

---

* Tools of Mind.

κάτω, επάνω). Χρησιμοποιούν «μεσολαβητές»: υλικά αντικείμενα που τους υπενθυμίζουν πώς να ολοκληρώσουν μία συγκεκριμένη δραστηριότητα (για παράδειγμα, τις δύο κάρτες, μία με χείλη και μία με ένα αυτί, που υποδηλώνουν ποιανού σειρά είναι να διαβάσει δυνατά το εικονογραφημένο κείμενο και ποιανού να ακούσει). Κάθε πρωινό, συμπληρώνουν «προσχέδια παιχνιδιού», φόρμες στις οποίες γράφουν ή ζωγραφίζουν περιγραφές του τι θα παίξουν εκείνη την ημέρα: *θα παίζω με το τρενάκι· θα πάω τα κουκλάκια στην παραλία*. Και περνούν πολλές ώρες ασχολούμενοι με «ώριμο θεατρικό παιχνίδι»: μακροσκελή, σύνθετα φανταστικά σενάρια που οι σχεδιαστές των Εργαλείων του Νου πιστεύουν ότι διδάσκουν φυσικά τα παιδιά πώς να ακολουθούν κανόνες και να ελέγχουν παρορμήσεις.

Καθώς κοιτούσα τα παιδιά στην αίθουσα 140, έπιασα τον εαυτό μου να σκέφτεται, αναπόφευκτα, τον Έλινγκτον, τη μικροσκοπική μορφή ζωής να γουργουρίζει και να ρεύεται και να κλαίει γοερά αρκετά χιλιόμετρα βόρεια, στο διαμέρισμά μας στο Μανχάταν. Ήξερα πως επιθυμούσα να έχει μία ευτυχισμένη, επιτυχημένη ζωή, αλλά δεν ήξερα πραγματικά τι ακριβώς εννοούσα με αυτό, ή τι η γυναίκα μου κι εγώ υποτίθεται πως θα κάναμε για να τον βοηθήσουμε να οδηγηθεί εκεί. Δεν ήμουν μόνος μέσα στη σύγχυσή μου. Ο Έλινγκτον είχε γεννηθεί σε μία ιδιαίτερα αγχωτική στιγμή στην ιστορία του αμερικανικού τρόπου ανατροφής. Και το άγχος είχε γίνει ιδιαίτερα οξύ σε πόλεις όπως η Νέα Υόρκη, όπου ο ανταγωνισμός για κάποια θέση σε δημοφιλή προνήπια άγγιζε το επίπεδο των μονομαχιών. Ένα ζευγάρι οικονομολόγων από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια ονόμασε πρόσφατα αυτό τον πανεθνικό ανταγωνισμό για πρόωρα ακαδημαϊκά επιτεύγματα Αγώνα Δρόμου Νηπίων και κάθε χρόνο, ο αγώνας μοιάζει να ξεκινά νωρίτερα και να γίνεται πιο έντονος. Δύο χρόνια πριν από τη γέννηση του Έλινγκτον, η αλυσίδα των κέντρων παιδαγωγικής μεθόδου Κούμον (Kumon) άνοιξε στην Πόλη της Νέας

Υόρκης το πρώτο κέντρο Τζούνιορ Κούμον, όπου μόλις δίχρονα παιδιά περνούσαν τα πρωινά τους συμπληρώνοντας φυλλάδια εργασιών και ολοκληρώνοντας ασκήσεις σχετικά με την αναγνώριση γραμμάτων και αριθμών. «Η ηλικία των τριών είναι η καταλληλότερη», είπε ένα ανώτερο οικονομικό στέλεχος της Κούμον σε δημοσιογράφο των *New York Times*. «Αν όμως έχουν βγάλει την πάνα και μπορούν να καθίσουν ακίνητα με έναν εκπαιδευτή της Κούμον για δεκαπέντε λεπτά, θα τα πάρουμε».

Ο Έλινγκτον θα μεγάλωνε σε μία κουλτούρα διαποτισμένη με την ιδέα που θα μπορούσε να αποκαλέσει κανείς γνωστική θεωρία: τη σπάνια, δηλαδή, εκφρασμένη δυνατά, ωστόσο κοινώς αποδεκτή πίστη πως η επιτυχία σήμερα εξαρτάται πρωταρχικά από τις διανοητικές δεξιότητες –το είδος της νοημοσύνης που υπολογίζεται στα τεστ ευφυΐας, ανάμεσά τους οι ικανότητες να αναγνωρίζει κανείς γράμματα και λέξεις, να υπολογίζει, να ανιχνεύει πρότυπα– και πως ο καλύτερος τρόπος για να αναπτυχθούν οι δεξιότητες αυτές είναι να τις εξασκεί κανείς όσο το δυνατόν περισσότερο, ξεκινώντας όσο το δυνατόν νωρίτερα. Η γνωστική θεωρία έχει γίνει τόσο αποδεκτή παγκοσμίως, ώστε είναι εύκολο να ξεχάσει κανείς ότι στην πραγματικότητα πρόκειται για μία σχετικά καινούργια επινόηση. Για την ακρίβεια εντοπίζει κανείς την πρόσφατη άνοδό της το 1994, όταν το Ίδρυμα Κάρνεγκι δημοσίευσε το *Starting Points: Meeting the Needs of Our Youngest Children*,* μία έκθεση που σήμανε συναγερμό σχετικά

---

* *Αφετηρίες: Ικανοποιώντας τις Ανάγκες των Μικρότερων Παιδιών μας.*

Επιλέχθηκε να διατηρηθούν στην πρωτότυπη γλώσσα οι τίτλοι των βιβλίων ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να τα βρει αν το επιθυμήσει. Εκτός κι αν αναφέρεται διαφορετικά, οι μεταφράσεις των τίτλων στα ελληνικά είναι της μεταφράστριάς, για λόγους καλύτερης κατανόησης του κειμένου, και δεν αντιστοιχούν απαραίτητα σε επίσημη μετάφραση από εκδοτικό οίκο. (Σ.τ.Μ.)

με τη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών του έθνους μας. Το πρόβλημα, σύμφωνα με την έκθεση ήταν πως τα παιδιά δε λάμβαναν πλέον αρκετά γνωστικά ερεθίσματα στα πρώτα τρία χρόνια της ζωής τους, εν μέρει εξαιτίας του αυξημένου αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών και των εργαζόμενων μητέρων – και έτσι έφταναν στο νηπιαγωγείο ανέτοιμα για μάθηση. Η έκθεση έδωσε ώθηση σε μία ολόκληρη βιομηχανία προϊόντων για το χτίσιμο του μυαλού «από μηδέν έως τριών» που προορίζονταν για τους ανήσυχους γονείς. Έτσι, πουλήθηκαν βιβλία και γυμναστήρια δραστηριοτήτων και βίντεο και DVD για Μωρά Αϊνστάιν αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Τα ευρήματα του Κάρνεγκι και οι μελέτες που ακολούθησαν στη συνέχεια είχαν ισχυρή επίδραση και στην κοινωνική πολιτική, επίσης, καθώς νομοθέτες και φιλόανθρωποι κατέληξαν πως τα παιδιά που μειονεκτούσαν κοινωνικά έμεναν πίσω εξαιτίας της ανεπαρκούς γνωστικής εξάσκησης. Ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι βρήκαν στοιχεία που συσχετίζουν τη μειωμένη ακαδημαϊκή απόδοση των άπορων παιδιών με την έλλειψη λεκτικών και μαθηματικών ερεθισμάτων στο σπίτι και στο σχολείο. Μία από τις πιο γνωστές σχετικές μελέτες (για την οποία έγραψα στο πρώτο μου βιβλίο, *Whatever It Takes*) είχε διεξαχθεί από την Μπέτι Χαρτ και τον Τοντ Ρίσεϊ, δύο παιδοψυχολόγους οι οποίοι, ξεκινώντας στη δεκαετία του 1980, μελέτησαν επισταμένα μία ομάδα σαράντα δύο εργαζόμενων παιδιών, της εργατικής τάξης και άπορων οικογενειών στην πόλη του Κάνσας. Η Χαρτ και ο Ρίσεϊ βρήκαν πως η καίρια διαφορά στην ανατροφή των παιδιών και η αιτία για την απόκλιση στη μετέπειτα εξέλιξή τους οφειλόνταν σε ένα πράγμα: στον αριθμό των λέξεων που τα παιδιά άκουγαν από τους γονείς τους κατά το ξεκίνημα της ζωής τους. Μέχρι την ηλικία των τριών ετών, εξακρίβωσαν οι Χαρτ και Ρίσεϊ, τα παιδιά που ανατράφηκαν από εργάτες γονείς είχαν ακούσει περί τα τριάντα εκατομμύρια λέξεις· τα παιδιά των οικογενειών

που ζούσαν από την πρόνοια είχαν ακούσει μόλις δέκα εκατομμύρια. Αυτό το έλλειμμα, συμπέραναν, ήταν η ρίζα της μετέπειτα αποτυχίας των φτωχότερων παιδιών στο σχολείο και τη ζωή.

Αναμφίβολα υπάρχει κάτι που η γνωστική θεωρία δε διαπραγματεύεται. Ο κόσμος που περιγράφει είναι τόσο νοικοκυρεμένος, τόσο καθησυχαστικά γραμμικός, όπως μία θήκη που με εισερχόμενα εδώ οδηγεί ξεκάθαρα στα εξερχόμενα εκεί. Λιγότερα βιβλία στο σπίτι σημαίνουν μικρότερη ικανότητα ανάγνωσης· λιγότερες λέξεις από τους γονείς σημαίνουν μικρότερο λεξιλόγιο για τα παιδιά τους· περισσότερες μαθηματικές ασκήσεις στο Τζούνιор Κούμον σημαίνουν καλύτερους βαθμούς στα μαθηματικά. Οι συσχετισμοί ενίοτε έδειχναν σχεδόν κωμικά ακριβείς: οι Χαρτ και Ρίσλεϊ υπολόγισαν πως ένα παιδί που μεγαλώνει σε μία άπορη οικογένεια θα χρειαζόταν ακριβώς σαράντα μία ώρες εντατικής παρέμβασης στη γλώσσα κάθε εβδομάδα προκειμένου να γεφυρώσει το χάσμα του λεξιλογίου του συγκριτικά μ' ένα παιδί από την εργατική τάξη.

Την περασμένη δεκαετία, όμως, και ειδικότερα τα τελευταία λίγα χρόνια, μία εντελώς ετερόκλητη ομάδα από οικονομολόγους, παιδαγωγούς, ψυχολόγους και νευροεπιστήμονες άρχισε να παρουσιάζει στοιχεία που αμφισβητούν πολλές από τις εικασίες της γνωστικής θεωρίας. Αυτό που παίζει μεγαλύτερο ρόλο στην ανάπτυξη ενός παιδιού, λένε, δεν είναι πόσες πληροφορίες θα στοιβάξουμε στον εγκέφαλό του στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Αυτό που έχει σημασία, αντίθετα, είναι το αν είμαστε ικανοί να το βοηθήσουμε να αναπτύξει μία πολύ διαφορετική ομάδα χαρακτηριστικών, έναν κατάλογο που περιλαμβάνει επιμονή, αυτοέλεγχο, περιέργεια, σχολαστικότητα, σθένος και αυτοπεποίθηση. Οι οικονομολόγοι αναφέρονται σε αυτά ως μη γνωστικές δεξιότητες, οι ψυχολόγοι τα αποκαλούν χαρακτηριστικά προσωπικότητας και οι υπόλοιποι από εμάς μερικές φορές τα θεωρούμε ως χαρακτήρα.

Για ορισμένες δεξιότητες, ο πρόδηλος συλλογισμός πίσω από τη γνωστική θεωρία –πώς αυτό που έχει σημασία στην ανάπτυξη μιας δεξιότητας είναι να ξεκινά κανείς *νωρίτερα* και να εξασκείται *περισσότερο*– είναι απολύτως έγκυρος. Αν θέλεις να τελειοποιήσεις τις ελεύθερες βολές σου, πράγματι θα σε βοηθήσει πολύ περισσότερο το να ρίχνεις διακόσιες ελεύθερες βολές κάθε απόγευμα από το να ρίχνεις είκοσι βολές κάθε απόγευμα. Αν πηγαίνεις στην τετάρτη δημοτικού, το να διαβάσεις σαράντα βιβλία το καλοκαίρι θα βελτιώσει τις ικανότητές σου στην ανάγνωση περισσότερο απ’ το αν διάβαζες τέσσερα βιβλία. Κάποιες δεξιότητες είναι πράγματι αρκετά μηχανικές. Όταν, όμως, η προσπάθεια αφορά στην ανάπτυξη των πιο ανεπαίσθητων στοιχείων της ανθρώπινης προσωπικότητας, τα πράγματα δεν είναι τόσο απλά. Δεν μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι στο πώς θα ξεπεράσουμε μία απογοήτευση απλώς και μόνο δουλεύοντας πιο σκληρά επάνω σ’ αυτό για περισσότερες ώρες. Και τα παιδιά δε μένουν πίσω στην περιέργεια απλώς επειδή δεν ξεκίνησαν να κάνουν ασκήσεις περιέργειας σε μία αρκετά πρώιμη ηλικία. Τα μονοπάτια μέσα από τα οποία αποκτούμε και χάνουμε αυτές τις ικανότητες σίγουρα δεν είναι τυχαία –ψυχολόγοι και νευροεπιστήμονες έχουν μάθει πολλά τις τελευταίες δεκαετίες σχετικά με το από πού προέρχονται αυτές οι ικανότητες και πώς αναπτύσσονται–, είναι όμως σύνθετα, άγνωστα και συχνά αρκετά μυστηριώδη.

Αυτό το βιβλίο πραγματεύεται μία νέα ιδέα που όλο και περισσότερο κυριαρχεί σε τάξεις και κλινικές και εργαστήρια και αίθουσες διαλέξεων σε όλη τη χώρα και τον κόσμο. Σύμφωνα με αυτό τον νέο τρόπο σκέψης, η συμβατική πεποίθηση για την ανάπτυξη του παιδιού που κυριαρχούσε τις περασμένες δεκαετίες ήταν παραπλανητική. Εστιάζαμε στις λάθος δεξιότητες και

ικανότητες των παιδιών μας και χρησιμοποιούσαμε τις λάθος στρατηγικές, για να βοηθήσουμε την καλλιέργεια και τη διδασκαλία αυτών των δεξιοτήτων. Είναι ίσως πρόωρο να αποκαλέσουμε την ιδέα αυτή ως νέα σχολή σκέψης. Σε πολλές περιπτώσεις, οι ερευνητές που προσθέτουν νέα στοιχεία σε αυτή τη διευρυνόμενη συλλογή γνώσης εργάζονται κατά μόνας. Όμως, όλο και περισσότερο αυτοί οι επιστήμονες και παιδαγωγοί βρίσκουν ο ένας τον άλλο και δημιουργούν συνδέσεις πέρα από τα όρια των επιστημονικών κλάδων. Το επιχείρημα που χτίζουν έχει τη δυνατότητα να αλλάξει το πώς ανατρέφουμε τα παιδιά μας, πώς διευθύνουμε τα σχολεία μας και πώς κατασκευάζουμε το κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας μας.

Αν υπάρχει ένα κομβικό άτομο σε αυτό το διεπιστημονικό δίκτυο, αυτός είναι ο Τζέιμς Χέκμαν, οικονομολόγος στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο. Ο Χέκμαν μπορεί να μοιάζει αναρμόδιος για να ηγηθεί μιας πρόκλησης για την υπεροχή της γνωστικής δεξιότητας. Είναι ένας κλασικός ακαδημαϊκός διανοούμενος, με χοντρά γυαλιά, IQ που φτάνει στη στρατόσφαιρα και την τσέπη του πουκαμίσου του ξέχειλη από μηχανικά μολύβια. Μεγάλωσε στο Σικάγο στις δεκαετίες 1940 και 1950 και είναι γιος ενός μεσαίου διευθυντικού στελέχους σε μία εταιρεία τυποποίησης κρέατος. Κανείς από τους γονείς του δεν είχε πανεπιστημιακή μόρφωση, αναγνώρισαν, όμως, και οι δύο πως ο γιος τους διέθετε ένα πρόωρα ανεπτυγμένο μυαλό. Στην ηλικία των οκτώ, ο Χέκμαν καταβρόχθισε το δημοφιλές βιβλίο αυτοβοήθειας *30 Days to a More Powerful Vocabulary*, * που είχε αγοράσει ο πατέρας του και, στα εννέα του, διέθεσε το χαρτζιλίκι του και παράγγειλε το *Mathematics for the Practical Man*, ** από το πίσω

---

* 30 Ημέρες για ένα πιο Ισχυρό Λεξιλόγιο.

** Μαθηματικά για τον Πρακτικό Άντρα.

μέρος ενός βιβλίου με κόμικς. Ο Χέκμαν αποδείχθηκε πως είχε φυσική κλίση στα μαθηματικά, αφού αισθανόταν πιο άνετα με τις εξισώσεις παρά με οτιδήποτε ή οποιονδήποτε άλλο. Ως έφηβος, απέκτησε τη συνήθεια για να διασκεδάσει να παίρνει μεγάλους αριθμούς και να τους χωρίζει με το μυαλό του στους πρώτους αριθμούς που αποτελούσαν τους μικρότερους συντελεστές τους – αυτό που οι μαθηματικοί αποκαλούν ανάλυση σε πρώτους. Στην ηλικία των δεκαέξι ετών, όπως μου είπε, όταν έφτασε ταχυδρομικά το νούμερο της Κοινωνικής του Ασφάλισης, το πρώτο που έκανε ήταν να το αναλύσει σε πρώτους αριθμούς.

Ο Χέκμαν έγινε καθηγητής οικονομικών πρώτα στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια και μετά στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο, και το 2000 κέρδισε το Βραβείο Νόμπελ Οικονομικών για μία περίπλοκη στατιστική μέθοδο που είχε εφεύρει τη δεκαετία του 1970. Μεταξύ των οικονομολόγων, ο Χέκμαν είναι γνωστός για τις ικανότητές του στην οικονομετρία, ένα ιδιαίτερα δυσνόητο είδος στατιστικής ανάλυσης που γενικά είναι ακατανόητο σε οποιονδήποτε εκτός από τους ειδικούς της οικονομετρίας. Παρευρέθηκα σε αρκετές από τις παραδόσεις του Χέκμαν σε τελειοφοίτους και παρότι έβαλα τα δυνατά μου να παρακολουθήσω, οι περισσότερες από τις διαλέξεις ήταν, για ένα μη ειδικό όπως εγώ, εντελώς αδύνατον να τις ακολουθήσω, πυκνές και με περίπλοκες εξισώσεις και φράσεις, όπως *γενικευμένες συναρτήσεις Λεοντιέφ* και *υποκατάσταση ελαστικότητας κατά Χικς-Σλάτσκι*, που με έκαναν να θέλω να ακουμπήσω το κεφάλι μου στο θρανίο και απλώς να κλείσω τα μάτια μου.

Παρότι οι τεχνικές του Χέκμαν μπορεί να φαίνονται δυσνόητες, τα αντικείμενα στα οποία έχει επιλέξει να εστιάσει είναι κάθε άλλο παρά ασαφή. Τα χρόνια που ακολούθησαν το Νόμπελ, ο Χέκμαν χρησιμοποίησε τη δύναμη και το κύρος που του έφερε το βραβείο όχι για να εδραιώσει τη φήμη του στο πεδίο του, αλλά για να επεκτείνει τις αναζητήσεις του και την επιρροή του

σε νέα πεδία μελέτης για τα οποία μέχρι πρότινος γνώριζε λίγα ή και τίποτα, ανάμεσα σ' αυτά την ψυχολογία της προσωπικότητας, την ιατρική και τη γενετική. (Όντως, έχει ένα αντίγραφο του *Genetics for Dummies** στα υπερφορτωμένα ράφια της βιβλιοθήκης του, σφηνωμένο ανάμεσα σε δύο χοντρά κείμενα οικονομικής ιστορίας.) Από το 2008, ο Χέκμαν συγκαλεί τακτικά κλειστά συνέδρια όπου συμμετέχουν ίσος αριθμός οικονομολόγων και ψυχολόγων, που όλοι τους καταγίνονται με τον έναν ή με τον άλλο τρόπο με τα ίδια ερωτήματα: Ποιες δεξιότητες και χαρακτηριστικά οδηγούν στην επιτυχία; Πώς αναπτύσσονται στην παιδική ηλικία; Και τι είδους παρεμβάσεις θα μπορούσαν να βοηθήσουν τα παιδιά να τα καταφέρουν καλύτερα;

Ο Χέκμαν επιβλέπει μία ομάδα είκοσι τεσσάρων, κυρίως γεννημένων στο εξωτερικό, τελειόφοιτων φοιτητών και ερευνητών σκορπισμένων σε δύο κτίρια του κάμπους του Σικάγο, οι οποίοι αναφέρονται στη... φυλή τους, μισοαστειευόμενοι, ως Χέκμανλαντ**. Μαζί εργάζονται πάντα σε διάφορες ερευνητικές εργασίες ταυτόχρονα, και όταν ο Χέκμαν μιλά για τη δουλειά του, πηδά από το ένα θέμα στο άλλο, το ίδιο ενθουσιασμένος από τη μελέτη σε πιθήκους στο Μέριλαντ, τη μελέτη διδύμων στην Κίνα και τη συνεργασία του κάτω στην είσοδο μ' ένα φιλόσοφο επάνω στην πραγματική φύση της αρετής. (Σε μία συζήτηση με τον Χέκμαν, του ζήτησα να μου εξηγήσει πώς ταίριαζαν μεταξύ τους τα διάφορα νήματα της έρευνάς του. Μετά, καθώς η βοήθός του με συνόδευε στην έξοδο, στράφηκε προς το μέρος μου και είπε: «Αν το ανακαλύψεις, πες το και σ' εμάς».)

Η μεταστροφή της καριέρας του Χέκμαν έχει τις ρίζες της σε μία μελέτη που ανέλαβε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 επά-

---

* Γενετική για Βλάκες.

** Χώρα του Χέκμαν.

νω στο πρόγραμμα Ανάπτυξης Γενικής Εκπαίδευσης, περισσότερο γνωστό ως πρόγραμμα GED*. Το πρόγραμμα αυτό γινόταν εκείνη την περίοδο ένας όλο και πιο δημοφιλής τρόπος για τους αρνητές του λυκείου να κερδίσουν τα αντίστοιχα απολυτήρια. Σε πολλούς κύκλους, το έβλεπαν ως ένα εργαλείο για να εξισώσουν το ακαδημαϊκό επίπεδο και να δώσουν σε μαθητές χαμηλών στρωμάτων και μειονοτήτων οι οποίοι ήταν πιο πιθανό να παρατήσουν το λύκειο έναν εναλλακτικό δρόμο για το κολέγιο.

Η ανάπτυξη του GED βασιζόταν σε μία εκδοχή της γνωστικής θεωρίας: την πεποίθηση, δηλαδή, πως αυτό που αναπτύσσει το σχολείο και αυτό που πιστοποιεί ένα πτυχίο λυκείου είναι γνωστική δεξιότητα. Αν ένας έφηβος κατέχει ήδη τη γνώση και την εξυπνάδα να αποφοιτήσει από το λύκειο, δε χρειάζεται να χάσει το χρόνο του για να *τελειώσει* στην πραγματικότητα το σχολείο. Μπορεί απλώς να περάσει ένα τεστ που μετρά αυτή τη γνώση και εκείνες τις δεξιότητες, και το κράτος θα πιστοποιήσει στη συνέχεια πως είναι, νόμιμα, απόφοιτος λυκείου και εξίσου καλά προετοιμασμένος όσο κάθε άλλος απόφοιτος λυκείου για να συνεχίσει στο κολέγιο ή σε άλλο είδος ανώτερης εκπαίδευσης. Είναι μία ελκυστική άποψη, ειδικά για τους νέους ανθρώπους που δεν μπορούν να αντέξουν το λύκειο, και το πρόγραμμα έχει επεκταθεί γρήγορα μετά την εισαγωγή του, τη δεκαετία του 1950. Στο απόγειό του, το 2001, πάνω από ένα εκατομμύριο νέοι άνθρωποι έδωσαν το τεστ και σχεδόν ένας στους πέντε καινούργιους «αποφοίτους» λυκείου ήταν στην πραγματικότητα κάτοχος GED. (Το νούμερο είναι σήμερα περίπου ένας στους επτά.)

Ο Χέκμαν ήθελε να εξετάσει πιο διεξοδικά την ιδέα πως νέοι άνθρωποι με GED ήταν εξίσου καλά προετοιμασμένοι για μέτεπτα ακαδημαϊκούς στόχους όσο οι απόφοιτοι των λυκείων.

---

* General Educational Development program.

Ανέλυσε μερικές μεγάλες εθνικές βάσεις δεδομένων και βρήκε πως με πολλούς σημαντικούς τρόπους η υπόθεση ήταν εντελώς έγκυρη. Σύμφωνα με τους βαθμούς τους στα διαγωνίσματα, τα οποία σχετίζονται στενά με το IQ, οι κάτοχοι του GED ήταν το ίδιο έξυπνοι όσο και οι απόφοιτοι των λυκείων. Όταν, όμως, ο Χέκμαν ερευνήσε τη διαδρομή τους μέσα στην ανώτερη εκπαίδευση, ανακάλυψε πως οι κάτοχοι του GED δεν είχαν απολύτως *καμία ομοιότητα* με τους αποφοίτους των λυκείων. Ο Χέκμαν βρήκε πως στην ηλικία των είκοσι δύο ετών μόλις το 3% των κατόχων GED είχαν γραφτεί σε τετραετούς φοίτησης πανεπιστήμιο ή είχαν πάρει κάποιου είδους μεταλυκειακού πτυχίου, σε σύγκριση με το 46% των αποφοίτων λυκείου. Για την ακρίβεια, ο Χέκμαν ανακάλυψε πως όταν συνυπολογιστούν όλες οι μορφές των σημαντικών μελλοντικών εκβάσεων –ετήσιο εισόδημα, ποσοστό ανεργίας, ποσοστό διαζυγίων, χρήση παράνομων ναρκωτικών– οι κάτοχοι GED έμοιαζαν ακριβώς με τους ανθρώπους που είχαν παρατήσει το λύκειο, παρότι είχαν κερδίσει αυτό το υποθετικά μεγάλης αξίας επιπλέον χαρτί, και παρά το γεγονός ότι ήταν, κατά μέσο όρο, σημαντικά πιο ευφυείς από τους απόβλητους του λυκείου.

Από άποψη τακτικής, αυτό ήταν ένα χρήσιμο εύρημα, αν και απογοητευτικό: μακροπρόθεσμα φαινόταν πως, ως τρόπος για να βελτιώσεις τη ζωή σου, το GED ήταν ουσιαστικά άχρηστο. Αν μη τι άλλο, μπορεί να έχει μία *αρνητική* συνολικά επίπτωση, ωθώντας τους νέους ανθρώπους να εγκαταλείψουν το λύκειο. Για τον Χέκμαν, όμως, τα αποτελέσματα έθεταν έναν επιπλέον απορρυθμιστικό γρίφο. Όπως οι περισσότεροι οικονομολόγοι, ο Χέκμαν είχε πιστέψει ότι η γνωστική δεξιότητα ήταν ο μοναδικός πιο αξιόπιστος παράγοντας του πώς θα μπορούσε να εξελιχθεί η ζωή ενός ανθρώπου. Τώρα είχε ανακαλύψει μία ομάδα –κατόχους του GED– των οποίων οι καλοί βαθμοί δεν έδειχναν να έχουν οποιαδήποτε θετική επίδραση στη ζωή τους.

Αυτό που απουσίαζε από την εξίσωση, συμπέρανε ο Χέκμαν, ήταν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά που είχαν επιτρέψει στους αποφοίτους λυκείου να προοδεύσουν στο σχολείο. Τα χαρακτηριστικά αυτά –η τάση να επιμένει κανείς σε μία βαρετή και συχνά άκαρπη εργασία· η ικανότητα να αναβάλλει την επιβράβευση· η κλίση να φέρνει σε πέρας ένα σχέδιο– αποδείχτηκαν πως είναι πολύτιμα στο κολέγιο, στην εργασία και στη ζωή γενικότερα. Όπως ο Χέκμαν εξήγησε σε μία εργασία: «Ακούσια το GED έγινε μία εξέταση που διαχωρίζει έξυπνους αλλά μη επίμονους και απείθαρχους εφήβους που εγκαταλείπουν το σχολείο από άλλους απόβλητους». Οι κάτοχοι του GED, έγραψε, «είναι “έξυπνάκηδες” που τους λείπει η ικανότητα να σκέφτονται το μέλλον, να επιμένουν στις εργασίες τους ή να προσαρμόζονται στο περιβάλλον τους».

Αυτό που η μελέτη του GED δεν έδωσε στον Χέκμαν ήταν κάποια ένδειξη του τι ήταν πιθανό να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν αυτές τις αποκαλούμενες διαπροσωπικές δεξιότητες. Η έρευνά του για μία απάντηση σ’ αυτή την ερώτηση τον οδήγησε, σχεδόν μία δεκαετία νωρίτερα, στο Ιπσιλάντι του Μίσιγκαν, μία παλιά βιομηχανική πόλη δυτικά του Ντιτρόιτ. Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, τις πρώτες ημέρες του Πολέμου ενάντια στη Φτώχεια, μία ομάδα από παιδοψυχολόγους και ερευνητές του εκπαιδευτικού συστήματος διεξήγαγε εκεί ένα πείραμα, πείθοντας χαμηλού εισοδήματος και χαμηλού Δείκτη Νοημοσύνης (IQ) γονείς από τις γειτονιές των μαύρων να γράψουν τα τριών –και τεσσάρων– ετών παιδιά στο Προνήπιο Πέρι. Τα στρατολογημένα παιδιά χωρίστηκαν τυχαία σε μία πειραματική ομάδα και μία ομάδα ελέγχου. Τα παιδιά της πειραματικής ομάδας έγιναν δεκτά στο Πέρι, ένα υψηλής ποιότητας διετές πρόγραμμα προνηπίου, και τα παιδιά της ομάδας ελέγχου αφέθηκαν να φροντίσουν μόνα τους τους εαυτούς τους. Στη συνέχεια, τα παιδιά παρακολούθηθηκαν – όχι μόνο για ένα χρόνο ή δύο, αλλά

για δεκαετίες, σε μία συνεχή μελέτη που σκοπεύει να τα ακολουθήσει για το υπόλοιπο της ζωής τους. Τα πρόσωπα της μελέτης είναι τώρα στα σαράντα τους, που σημαίνει πως οι ερευνητές έχουν καταφέρει να ανιχνεύσουν την επίδραση της παρέμβασης Πέρι σε μεγάλο διάστημα της ενήλικης ζωής τους.

Το Προνηπιακό Πρότζεκτ Πέρι* είναι διάσημο στους κύκλους των κοινωνικών επιστημών και ο Χέκμαν το είχε συναντήσει, χωρίς να σταθεί ιδιαίτερα, αρκετές φορές προηγουμένως στην καριέρα του. Ως θέμα πρόωρης παρέμβασης στην πρώτη παιδική ηλικία, το πείραμα είχε θεωρηθεί απ' όλους ως αποτυχημένο. Τα παιδιά της πειραματικής ομάδας τα πήγαιναν πράγματι σημαντικά καλύτερα στα γνωστικά τεστ ενόσω φοιτούσαν στο προνήπιο και για ένα ή δύο χρόνια μετά, το κέρδος όμως δε διαρκούσε, και όταν τα παιδιά έφταναν στην τρίτη δημοτικού, τα αποτελέσματα στα τεστ νοημοσύνης δεν ήταν καλύτερα από τα παιδιά της ομάδας ελέγχου. Όταν, όμως, ο Χέκμαν και άλλοι ερευνητές μελέτησαν τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα του Πέρι, τα στοιχεία υπόσχονταν πολλά. Ήταν αλήθεια πως τα παιδιά του Πέρι δεν είχαν αποκτήσει πλεονέκτημα διαρκείας στο IQ. Όμως κάτι σημαντικό τούς είχε συμβεί στο προνήπιο και ό,τι κι αν ήταν αυτό, η θετική επίδραση διαρκούσε για δεκαετίες. Συγκριτικά με την ομάδα ελέγχου, οι μαθητές του Πέρι ήταν πιο πιθανό να αποφοιτήσουν από το λύκειο, πιο πιθανό να εργάζονται στην ηλικία των είκοσι επτά, πιο πιθανό να κερδίζουν περισσότερα από είκοσι πέντε χιλιάδες δολάρια το χρόνο στην ηλικία των σαράντα, λιγότερο πιθανό να έχουν ποτέ συλληφθεί και λιγότερο πιθανό να έχουν χρειαστεί την κοινωνική πρόνοια.

Εντυφλώντας βαθύτερα στη μελέτη του Πέρι, ο Χέκμαν πληροφορήθηκε πως στις δεκαετίες του 1960 και 1970 ερευνητές εί-

---

* Perry Preschool Project.

χαν συγκεντρώσει ορισμένα στοιχεία για τους μαθητές τα οποία δεν είχαν ποτέ αναλυθεί: αναφορές από δασκάλους στο δημοτικό σχολείο που αξιολογούσαν τόσο τα παιδιά της πειραματικής όσο και της ομάδας ελέγχου στην «προσωπική συμπεριφορά» και την «κοινωνική εξέλιξη». Ο πρώτος όρος κατέγραφε πόσο συχνά κάθε μαθητής έβριζε, έλεγε ψέματα, έκλεβε ή ήταν απών ή αργοπορημένος· ο δεύτερος παρακολουθούσε το επίπεδο περιέργειας κάθε μαθητή καθώς και τη σχέση του/της με συμμαθητές και δασκάλους. Ο Χέκμαν τα ονόμασε αυτά *μη γνωστικές δεξιότητες*, επειδή ήταν εντελώς διαχωρισμένες από τον Δείκτη Ευφυΐας. Μετά από τρία χρόνια προσεκτικής ανάλυσης, ο Χέκμαν και οι ερευνητές του ήταν σε θέση να αποφανθούν πως εκείνοι οι μη γνωστικοί παράγοντες, όπως η περιέργεια, ο αυτοέλεγχος και η κοινωνική προσαρμοστικότητα, ήταν υπεύθυνοι για περίπου τα δύο τρίτα του συνολικού οφέλους που έδωσε το Πέρι στους μαθητές της.

Το Προνηπιακό Πρότζεκτ Πέρι, με άλλα λόγια, λειτουργούσε εντελώς διαφορετικά απ' οτιδήποτε είχε πιστέψει κανείς. Οι καλόκαρδοι παιδαγωγοί που το είχαν στήσει στη δεκαετία του 1960 πίστευαν πως είχαν δημιουργήσει ένα πρόγραμμα για να αυξήσουν τη νοημοσύνη των παιδιών από τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα· αυτοί, όπως και όλοι οι άλλοι, πίστευαν πως αυτός ήταν ο τρόπος να βοηθήσουν τα φτωχά παιδιά να προοδεύσουν στην Αμερική. Η υπ' αριθμόν ένα έκπληξη ήταν πως δημιούργησαν ένα πρόγραμμα που δεν έκανε πολλά για το Δ.Ν. μακροπρόθεσμα, αλλά όντως βελτίωσε τις συμπεριφορικές και κοινωνικές δεξιότητες. Η υπ' αριθμόν δύο έκπληξη ήταν πως βοήθησε έτσι κι αλλιώς – για τα παιδιά στο Ιπσιλάντι, οι δεξιότητες εκείνες και τα υποκείμενα χαρακτηριστικά που αντικατόπτριζαν αποδείχτηκαν πως ήταν πράγματι πολύ σημαντικά.

Γιατί κάποια παιδιά πετυχαίνουν στη ζωή τους και κάποια άλλα όχι;

Συνήθως αναζητούμε την απάντηση στην ευφυΐα.
Πετυχαίνουν τα παιδιά που παίρνουν υψηλούς βαθμούς
στα μαθήματα και στις εξετάσεις.

Ο Πολ Ταφ ισχυρίζεται ότι η επιτυχία έγκειται
στο χαρακτήρα. Χαρακτηριστικά, όπως επιμονή, περιέργεια,
αυτοέλεγχος, αισιοδοξία και ευσυνειδησία παίζουν
σημαντικό ρόλο. Μέσα από έρευνες, μελέτες και πραγματικές
περιπτώσεις παιδιών, εντοπίζει τη στενή σχέση ανάμεσα
στο στρες κατά την παιδική ηλικία και την επιτυχία.

Ξεσκεπάζει τους τρόπους με τους οποίους
οι γονείς προετοιμάζουν, ή και όχι, τα παιδιά τους
για την ενηλικίωση. Και μας προσφέρει νέες οπτικές
για να βελτιώσουμε τις ζωές των παιδιών
που μεγαλώνουν σε συνθήκες φτώχειας.

Αυτό το πολύ ενδιαφέρον και ελπιδοφόρο βιβλίο μπορεί
να μας βοηθήσει να αλλάξουμε το πώς μεγαλώνουμε
τα παιδιά μας, πώς εφαρμόζουμε το εκπαιδευτικό σύστημα
και πώς υφαίνουμε το κοινωνικό δίκτυο ασφαλείας.

Θα αποτελέσει πηγή έμπνευσης για να γίνουμε καλύτεροι
γονείς κατανοώντας πρώτα απ' όλα τι σημαίνει να είσαι παιδί.

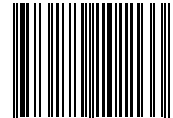
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

ΤΑΤΟΪΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550

www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-618-01-0113-3

9 786180 101133

ΚΩΔ. ΜΗΧΗΣΗΣ: 13023

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η